

Meir Shalev

Mėlynasis kalnas

Iš hebrajų kalbos vertė
Kristina Gudelytė-Lasman

Sofoklis

VILNIUS, 2021

KETVIRTAS SKYRIUS

Mirkino ūkis buvo vienas sėkmingiausių visame kaime. Šitaip šnabždėdavosi visi iš jaudulio tvaskančiomis širdimis, kai senelio vaismedžiai apsipildavo žiedais. Visi iš nuostabos aikčiodavo ir tada, kai iš dėdės Avrahamo karvių tešmenų liedavosi upe liai pieno; su baiminga pagarba ir pavydu kuždėtasi ir tada, kai galvijų tvartas nusiklojo ne tik dulkėtomis vabzdžių išnaromis, bet ir prisipildė nuo banknotų išsipūtusių maišų, o vaismedžių sodas buvo sėte nusėtas žmonių kaulais ir kapais.

Eilėmis sugulusius kapus skyrė raudonai balti žvyro takeliai. Tarp jų kaip papuola išbarstyti pūpsojo žali suoleliai, dangun stiebėsi medžiai ir gėlės, šešėliuose skendėjo apmąstymams skirti kampeliai, o pačiame viduryje bolavo senelio antkapis. Visas kaimas, matydamas liūdną žemės, turėjusios nokinti vaisius ir auginti pašarinius augalus, bet virtusios siaubingo keršto lauku, dalią tik kraipė galvas ir gūžčiojo pečiais.

Iš tikrųjų tai viskas labai paprasta, – tikiuau save klaidžiodamas po didžiulius savo namų kambarius. – Tai kurių galų dabar be perstojo knaisiotis, ieškoti, ko nepametus, klausytis, ką kalba kiti, ir bandyti rasti atsakymus?

Juk ne tam senelis mane augino. Užaugau didelis ir stiprus kaip jautis, ištikimas ir žiaurus it aviganis šuo, užgrūdintas ir

kietaodis. Ir štai senelis ilsisi kape iš visų pusių apsuptas savo amžinybėn iškeliausių bičiulių ir šaiposi iš kaimą išstinkančių isterijos priepuolių.

– Palikite jį ramybėje. Šiam vaikui ir taip ne pagal metus teko visko ištvirti, – mano pusėn stojo Pinesas, kai atkirtau, kad neketinu eiti į komitetą aiškintis.

Anuomet jau toli gražu nepriminiau vaiko. Veikiau praturtėjusį jauną milžiną, slegiamą pinigų ir didelio kūno naštos. Tiesa, Pinesui, regis, buvo nė motais, kad jo auklėtiniai jau seniai užaugę, jis kaip įmanydamas stengėsi prailginti jiems vaikystę ir turėjo įprotį ranka tapšnoti kiekvienam per galvą, nesvarbu, kad ši jau senokai prapliko ar pražilo.

– Šitiek prisiminimų talpina šis didelis kūnas, todėl nemaž nenustebčiau, jei vieną gražią dieną jo kantrybės taurė persipildys, jis pratrūks ir išlies susikaupusią tulžį, – postringavo senasis mokytojas. Jei senelis būtų gyvas, veikiausiai pro ausis būtų praleidęs ir šitą jo liežuvio vingrybę, taikliai pastebėdamas, kad, nors Pinesas ir žino gausybę įmantriausių posakių, kartais ima ir pamiršta, ką jie iš tikrųjų reiškia.

Jei kas paragindavo mane mesti laidojimo verslą, tokiam visada atšaudavau, kad „tokia velionio senelio valia“. Aiškintis su komitetu nuėjo Buskila ir jo paties pasamdytas advokatas. Abu buvo prašalaičiai, minkštaskūriai surambėjusia širdimi. Jų pečių neslėgė praeities pasakojimų našta, o prie padų nelipo slėnio kelių dulkės. Mintyse jau mačiau kabinete sustatytas neįmantrias kėdes ir į stalą it kanopomis beldžiančias rankas nukramtytais nagais. Tegu anuodu stebeilija į tiesmuką žvilgsnį ir ore grūmojančius suskirdusius pirštus. Juk aš viso labo tik mažas vaikas, vykdamas senelio valią. Viską, ką turėjau, jau pasakiau.

Odesoje senelis su broliu Josefu įlipo į „Efratos“, nedidelį, apskretusį laivą, „sausakimšą įvairiausio plauko žmogėnų“, pratusių plaukioti pirmyn atgal tarp Juodosios ir Viduržemio jūrų. Lyg dvi tos pačios monetos pusės Jakovas ir Josefas Mirkinai spitrijo į skirtingas pasaulio puses.

– Brolis visada buvo kuo nors užsidegęs ir amžinai nerandantis ramybės. – Žvilgsniu skrodamas neišmatuojamas platybes, jis nenustygdamas virtuliavo laivo deniu.

Josefas puoselėjo didžias svajones apie naujas žemes Gileado kalno papėdėje, baltus mulus ir kasdien augančią žydų galybę, o štai senelis mintimis veržėsi pas Šulamitą, pasilikusią gimtinėje ir kiaurai pervėrusią jo kūną pavydo ir išdavystės strėlėmis, ir Palestiną, kuri jam dingojosi nelyg priebėga nuo nelaimingos meilės ir žemė, kurios neperžengia atmintis ir kurioje užsitraukusios žaizdos virsta randais.

Įsitaisęs laivo priekyje senelis neatplėšdamas akių stebėjimo į vandenį, kol jo apnuoginta širdis suputojo ir virto bangų purslais.

Nejau nesupranti, kad mūsų širdys išsivyniojo nelyg siūlų kamuoliai ir išsiskyrė, – po daugelio metų užrašė jis ant popieriaus skiautelės.

Visą kelionę Jakovas ir Josefas Mirkinai maitinosi viena duona ir džiovintomis figomis ir be perstojo vėmė.

– Vos išlipę į krantą patraukėme tiesiai į Galilėją, kur vasarą drauge su broliu leidome sėdėdami ant Tiberiados ežero kranto, – jo ranka, maitinanti mane bulvių koše, maišyta su naminiu jogurtu ir kepintais svogūnais, judėjo pirmyn atgal. – Jau pirmąją naktį susiradome darbą prižiūrėti laukus, o paryčiais baigę darbą susėdome pasigėrėti reginiu, kaip virš Pažadėtosios žemės kyla saulė. Ji tekėjo pusė penkių, o penkiolika minučių po penktos jau kėsinosi mus pribaugti. Josefas nunarino galvą ir

pratrūko raudoti. Jis toli gražu ne šitaip įsivaizdavo Pažadėtąją žemę.

Kitąsyk senelio rankos buvo užimtos salotų ruošimu:

– Buvome trys draugai: Mandolina Cirkinas, Eliezeris Libersonas ir aš. Mano brolis Josefas, viskuo nusivylęs, pasipustė padus, išdūmė į Ameriką ir nebegrižo.

Išpiltą prakaito, nusilpusį ir įsitempusį senelio kūną ilgai kama vo maliarijos priepuoliai, pramaišiu su pykčio ir ilgesio diegliais.

Josefui pavyko įsitvirtinti Kalifornijoje.

– Kai dar žiemomis vaikščiojome užsimaukšlinę maišus ant galvos, laikraščiais apsvynioję kojines, kad kojos mažiau šaltų, jau anuomet jis prekiaavo eilutėmis amerikiečių buržujams.

Kai iki senelės Feigės mirties likus keliems mėnesiams kaimė buvo įvesta elektra, Josefas atsiuntė pinigų, kad galėtume įsigyti šaldytuvą, bet senelis juos išmetė į balą, telkšojusią šalia karvės blyno, ir pareiškė senelei, kad niekada nė pirštu nepalies „nešvarių išdaviko kapitalisto dolerių“. Tada Josefas sumanė apsilankyti Santa Rozoje, nedideliame, bet gerai prižiūratame Liuterio Burbaneko ūkyje, į kurį nuolat plūdo lankytojai, vabalai ir laiškai, ir iš ten atsiuntė broliui savo nuotrauką, ant kurios suraitytas puikavosi paties savininko parašas. Nuotrauką aptikau dėžėje po senelio lova. Ant galvos pūpsio šiaudinė skrybėlė, taškuotas kaklaraištis ir mėsingi ausų galiukai. Tiesa, net ir šis žygis nesuminkštino Jakovo Mirkino širdies.

Fania Liberson buvo geriausia senelės draugė.

– Feigė, jau silpna ir ligota, jautusi amžiną oro ir meilės stygių, sykį atėjo pas mus užverktomis akimis. Net ir mums nepavyko perkalbėti tavo senelio. Ji ir toliau buvo priversta tąsyti ledo luitus, – prasitarė Fania po to, kai ilgai sekiojau jai pavymui įsikibęs vilties kupinu žvilgsniu.

– Tavo draugas Mirkinas jai buvo nelyg didžiulis ledo luitas, – sykį Fania išrėžė savo vyrui. Senelės Feigės kančios ir mirtis nesiliovė jos persekioti, ir vos tik apie tai pagalvodavo, ją kaskart perliedavo nauja pykčio banga.

Tąsyk neįstengiau nugirsti Eliezerio Libersono atsakymo. Tykiai prisėlinęs kitapus jų namų sienos, veidu prisiplojęs prie drėgnų švieslaidžių, regėjau tik krutančias lūpas ir jam prie krūtinės prispaustą gražią ir šviesią jos galvą.

Senelis niekada neatleido savo broliui ir daugiau su juo nebesimatė. Tik po mirties velionio Josefo kaulus iš Kalifornijos pargabenau į mūsų slėnį. Du jo sūnūs, Los Andžele klestinčio tekstilės fabriko *Mirkin&Mitkin* bendrasavininkiai, man atsiuntė devyniasdešimties tūkstančių dolerių čekį.

Jūsų tėvas buvo kapitalistas ir išdavikas, – Buskila jiems rašė ant oficialaus „Naujakurių amžinojo poilsio vietos“ laiškų popieriaus lapo. – *Bet suteikiame jums dešimties tūkstančių dolerių nuolaidą, nes jis yra giminaitis.*

Mirusieji mediniuose karstuose su švino antspaudu atkeliaudavo čia permirkusiu ūkio furgonu, traktoriaus tempiamoje priekaboje ar lėktuvo dugne.

Kartkartėmis pasitaikydavo ir iškilmingų laidotuvių: tiršta susirinkusiųjų minia, žurnalistai, būreliais mindžikuojantys garbūs svečiai ir verslininkai. Buskila šokinėdavo aplink juos skubriais ir vingriais judesiais, kurie man keldavo pasidarygimą. Iš pradžių jie stebeilydavo į mane, kasantį kapo duobę, bet po kiek laiko atšlydavo, kad nebūtų aptaškyti purvu, kai įsikirščia- vęs ir nieko aplinkui nepaisydamas svaidydavau kasamas žemes ir ragindavau Buskilą, kad šis paskubintų savo darbininką.

Pasitaikydavo, kad velionis atkeliaudavo ir visiškai vienas, tik su mirties liudijimu ir raštišku prašymu pastatyti ant jo

kapo paminklinī akmenī. Kitus atlydēdavo vos vienas vienintelis, nežinia ko nirstantis sūnus ar ašaromis apsipylusi duktē. Būta ir tokių, kurie atvykdavo dar gyvi ir roplomis šliauždavo per laukus, kol išleisdavo paskutinį atodūšį, kad tik gautų gali- mybę atgulti „Naujakurių amžinojo poilsio vieton“.

– Šalia bendražygių, – maldaudavo jie. – Šalia Mirkino. Slėnio žemėje.

Prieš laidodamas sandėlyje šalia Buskilos kabineto, mažumėlę praverdavau karsto dangtį bent akies krašteliu dirstelėti į mirusiojo veidą, kad būtų išsklaidytos visos abejonės, ar kokiam šnipui kartais nepavyko čia slapta prasmukti.

Iš Amerikos atkeliavusių „kapitalistinių išdavikų“ kūnai jau būdavo mažumėlę apirę. Visų jų lengvabūdiškų malonumų nė žymės nelikę, tik žiūrėdavo į mane amžiams sustingusiu žvilgsniu, kuriame atgaila mišo su maldavimu atleisti. Senieji slėnio gyventojai po mirties būdavo neįprastai tylūs, sakytum, trumpam užsnūdo prigulę kur nors po medžiu. Daugelį jų prisimniau iš apsilankymų pas senelį ar Zaicerį, kai dar buvau mažas vaikas. Nešini šakele, senu laišku ar amaro apipultu lapeliu, jie būriais plūsdavo pas senelį bent trumpam su juo šnektelėti ar pasitarti. Kitus pažinojau tik iš pasakojimų. Iš nuogirdų ir savo vaizduotės supintų gijų.

Kai buvau vos dvejų, senelis, susukęs mane į antklodę, parsinešė į savo trobą. Kruopščiai nuplovė suodžius, nurankiojo stiklo ir medžio atplaišas, kuriomis buvo aplipęs visas mano kūnelis. Nuo tada ir ėmėsi mane auginti: maitino, mokė medžių bei vaisių paslapčių.

Ir be atvangos pasakojo įvairiausias istorijas. Prisėdus prie pietų stalo. Raunant piktžoles. Nuo granatmedžių genėjant laukinius ūglius, netgi užmigus.

– Mano sūnus Efraimas turėjo jautuką vardu Žanas Valžanas. Kasryt atsikėlęs, jis užsimesdavo Žaną Valžaną ant pečių ir eidavo su juo pasivaikščioti, o į namus sugrįždavo jau įdienes. Ir šitaip kiekvieną mielą dieną. *Efraimai*, – sakydavau jam, – *šitaip veršelių niekas neaugina. Jau netrukus jis prie to pripras ir nebenorės vaikščioti pats*. Bet Efraimas nieko nenorėjo girdėti. Žanas Valžanas kasdien vis augo ir didėjo, kol virto stambiu jaučiu. Bet Efraimas užsispyrė – tik ant pečių... Nes toks jau tas mano sūnus Efraimas.

– Kur dabar Efraimas?

– Niekas nežino, mano vaike.

Nors senelio akyse niekada nesitvenkdavo ašaros, tąsyk jo lūpų kampučiai mažumėlę suvirpėjo. Kaskart, kai vaismedžiai apsipildavo žiedais ar slėnyje išpuldavo ypač graži diena, senelis imdavo pasakoti apie kvapą gniaužiantį dėdės Efraimo grožį.

– Kai dar buvo mažas, prie jo kambario lango spiesdavosi paukščiai pažiūrėti, kaip jis prabunda.

– O dabar papasakosiu apie tavo mamą. Nagi... išsižiok, Baruchai... Ji buvo ypatinga moteris. Sykį, kai dar buvo maža mergaitė, sėdėjo ant grindinio šalia mūsų pirkelės ir šveitė visos šeimos batus: mano, senelės Feigės, dėdės Avrahamo ir dėdės Efraimo, kuris anuomet dar su mumis gyveno. Štai tada... išsižiok, Baruchai... štai tada ji pastebėjo gyvatę, didžiulę angį, išlėto šliaužiančią prie jos gatvės grindiniu.

– Na...

– Tada... Nagi dar vieną kąsnelį. O kas nutiko paskui?

– Ką?

– Ar tavo mama leidosi į kojas?

Atmintinai žinojau tą istoriją.

– Ne!

– Ar puolė į ašaras?

– Ne!

– Tai gal nualpo?

– Ne!

– Nagi, Baruchai, mano vaikeli, nuryk, nebelaikyk burnoje. Tavo mama nenualpo. O kā ji darē? Kā tavo mama darē?

– Sēdējo nejudēdama.

– Angis iš lēto šliaužē, kol šnypšdama ššš...ššš... atsidūrē visai šalia basų mamos kojų. Ir tada pagriebusi didžiulī batų šepetī ji...

– Tik bamp!

– Tiesiai gyvatei ī galvā.

– O kur dabar mano mama?

– Dabar tu su seneliu.

– O kur gyvatē?

– Gyvatē nebegyva.

– O kur mano tėvas?

Senelis pakilo ir patapšnojo man per galvā.

– Netrukus išsistiepsi: būsi aukštas kaip mama ir stiprus kaip tėvas.

Senelis man parodē mamos, anuomet dar Pineso mokinēs, džiovintas gēles, kurios iš senumo trupējo. Jis papasakojo apie didelē upē, „šimtus kartų platesnē už mūsų senvagē“. Apie „vagiliaujančius čigonus“ ir nelaimēlius kryžiuočius, kurie dar iki mūsų bandē čia kurtis, kol visi iki vieno jų vaikai, „pageltē ir drebantys nelyg viščiukai“, išmirē nuo maliarijos.

Senelio pirštai, pratē rafija raišioti jaunus vaismedžiu ūglius, kapoti piktzoles ir liesti vaisius, atsargiai nusegē man po kaklu parīštā dēmēmis nusētā seilīnukā. Tada pasilenkē ir pakēlē mane aukštyn, ūsais glostydamas man kaklā ir barzdos šeriais kutendamas odā.

– Mano vaikas.

– Iš kur atvyko močiutė Feigė?

Močiutė Feigė buvo kilusi iš to paties tolimojo krašto. Ji buvo jaunesnė už senelį, anuomet jau patyrusį sodininką, atsparų ligoms ir pajėgiantį suvirškinti vietinį maistą. Tiesa, mintimis šis dažnai nuklysdavo pas Šulamitą, kuri, likusi Rusijoje ir kartkartėmis siųsdama jam iš ten laiškus, visiškai sujaukė gyvenimą. Kartą per pusmetį atkeliaudavo mėlynasis vokas – turkų paštu, pagriebtas ir išuktas nuo šiaurės lėkusio vėjo gūsio ar pelikano, „pakeliui į karštąją Afriką“ trumpam nutūpusio atsikvėpti, pagurklyje.